

Příloha SPR. ÚS 611/25

A), „poškozený si skutek vymyslel“

III. ÚS 2731/14 ze dne 13. 10. 2015; N 183/79 SbNU 79

Prohlášení obětí trestného činu, jimž popřela pravdivost jedině usvědčující výpovědi, z hlediska posuzování důvodnosti návrhu na povolení obnovy třeba hodnotit zásadně jako skutečnost dříve neznámou ve smyslu ust. § 278 odst. 1 trestního řádu

Nález Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky - ze dne 13. října 2015 sp. zn. III. ÚS 2731/14 ve věci ústavní stížnosti V. V., zastoupeného Mgr. Jaroslavem Mezníkem, advokátem, se sídlem v Brně, Údolní 11, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. července 2014 č. j. 5 To 251/2014-843 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 13. června 2014 č. j. 3 T 55/2009-830, jimiž byl zamítnut stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení v jeho trestní věci, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení.

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 9. července 2014 č. j. 5 To 251/2014-843 a usnesením Městského soudu v Brně ze dne 13. června 2014 č. j. 3 T 55/2009-830 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. července 2014 č. j. 5 To 251/2014-843 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 13. června 2014 č. j. 3 T 55/2009-830 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 14. srpna 2014 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), kterým se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, kterými dle jeho tvrzení došlo k porušení jeho ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

2. Z napadených rozhodnutí a příslušného spisového materiálu, který si Ústavní soud vyžádal za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti, bylo zjištěno, že v záhlaví uvedeným usnesením Městského soudu v Brně (dále jen "městský soud") byl zamítnut stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení v trestní věci vedené u městského soudu pod sp. zn. 3 T 55/2009. V uvedeném trestním řízení byl stěžovatel rozsudkem ze dne 2. září 2009 uznán vinným ze spáchání trestného činu znásilnění ve smyslu ustanovení § 241 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. prosince 2009, (dále jen "trestní zákon") a trestného činu soulože mezi příbuznými ve smyslu ustanovení § 245 trestního zákona, jichž se měl dopustit tak, že v jím užívaném bytě vykonal na své zletilé dceři soulož i přes její nesouhlas. Za tento skutek byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání čtyř let.

3. Dne 3. února 2014 podal stěžovatel návrh na povolení obnovy řízení, který opřel zejména o čestné prohlášení poškozené dcery, vlastnoručně podepsané v advokátní kanceláři JUDr. Ivy Petrové, s rukou napsaným textem: "Já, (...), tímto čestně prohlašuji, že jsem dne 13. 12. 2012 na policii v Brně ČR a následně před vyšetřovatelem nepravdivě obvinila svého otce V. V. (...) ze znásilnění, které se mělo stát 12. 12. 2008 v B. Výslovně uvádím, že jsem si toto obvinění vymyslela a k ničemu takovému nedošlo. Výpověď před vyšetřovatelkou byla nepravdivá a obvinění ze znásilnění jsem si vymyslela - v roce 2009. Toto prohlašuji zcela svobodně a bez nátlaku." Po přezkoumání předložených listinných důkazů městský soud v napadeném řízení zamítl stěžovatelův návrh na obnovu trestního řízení, přičemž poukázal na to, že stěžovatel již v předchozích návrzích navrhoval výsledek poškozené. Těmto návrhům nebylo vyhověno, neboť soud považoval původní výpověď poškozené, učiněnou v přípravě fází trestního řízení, za věrohodnou. S odkazem na tyto závěry odmítl městský soud provést výsledek poškozené i v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí. Soud přitom dospěl k závěru, že listiny sepsané poškozenou nelze označit za nové důkazy, které by ve spojení s ostatními důkazy mohly odůvodnit změnu výroků o vině či trestu z původního trestního řízení. Ve spojení s ostatními důkazy působí tyto dokumenty dle městského soudu nevěrohodně. Soud poukázal na proměnlivé a oboustrannou závislost na drogách ovlivněné rodinné vztahy mezi poškozenou a stěžovatelem, které označuje za důvod různých výpovědí. K usvědčující výpovědi se soud v minulosti i při hodnocení nových důkazů přiklonil z důvodu obsáhlého psychologického zkoumání poškozené i stěžovatele v původním řízení, jakož i dalších okolností původního i dalších trestních řízení. Městský soud proto neshledal naplnění podmínek pro povolení obnovy řízení ve smyslu ustanovení § 278 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "trestní řád"). Stěžovatel podal proti uvedenému usnesení stížnost, kterou Krajský soud v Brně (dále jen "krajský soud") napadeným usnesením zamítl, když se s argumentací městského soudu plně ztotožnil.

II. Argumentace stěžovatele

4. Dle stěžovatele trpí napadená rozhodnutí nedostatečným a nelogickým odůvodněním. Již v původním řízení poukazovaly provedené důkazy (zejména znalecké posudky) na špatný duševní stav poškozené a její sníženou obecnou věrohodnost, jakkoliv znalkyně dospěla k závěru, že výpověď poškozené vykazuje znaky svědčící pro její specifickou věrohodnost. I znalkyně však připustila určitou míru pravděpodobnosti krivého obvinění stěžovatele. Ještě před předmětným trestním řízením obvinila

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

poškozená stěžovatele ze znásilnění několikrát, přičemž už tehdy byla její věrohodnost znalecky zkoumána a znalkyně dospěla k závěru o obecné i specifické nevěrohodnosti poškozené. S těmito závěry nebyla seznámena znalkyně vystupující v napadeném trestním řízení. Výpověď poškozené přitom představuje jediný přímý důkaz usvědčující stěžovatele, který ani neměl možnost účastnit se výsledku poškozené a klást jí doplňující otázky. Takový postup označuje za rozporný s ústavním pořádkem dokonce i Ústavní soud.

5. Soudy v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení nedostály své povinnosti srozumitelně ozřejmit, jakým způsobem hodnotí vztahy mezi jednotlivými důkazy. Navíc je mezi provedenými důkazy a právními závěry soudů zřejmý tzv. extrémní rozpor, tedy nelze mezi nimi dovést žádný logický vztah. Pokud svědkyně označí za lživou svou dřívější výpověď, která navíc představuje jediný usvědčující důkaz, musí soud takové jednání vzít na vědomí, když rozhoduje o obnově řízení. Soud nedal tento důkaz do souvztažnosti s ostatními důkazy připouštějícími nepravdivost původní výpovědi. Soudy nehodnotily, zda předložené důkazy jsou skutečností dříve neznámými a neposoudily jejich význam v případně obnoveném řízení. Městský soud nadto zbytečně zkoumal okolnosti jiných trestních řízení nesouvisejících s řízením předmětným. Postup městského soudu tak byl v několika aspektech v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Z obsahového hlediska je stěžovatel přesvědčen, že nově předložené důkazy mohou ze své podstaty odůvodnit jiné rozhodnutí o vině. Podmínkou obnovy řízení pak není absolutní jistota, že nové okolnosti odůvodňují jiný výrok o vině, nýbrž postačuje toliko určitá míra pravděpodobnosti. Krajský soud se pak ve stížnosti vznesenými námitkami ve skutečnosti nezabýval a pouze automaticky převzal závěry soudu městského. Ze všech uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika

6. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil krajský soud, který zcela odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

7. Své vyjádření k ústavní stížnosti zaslal i městský soud. Uvedl, že stěžovatel brojí proti napadeným rozhodnutím v podstatě týmiž argumenty, jaké uplatnil již v předchozích řízeních o povolení obnovy řízení a koneckonců i u hlavního líčení. Stěžovatel se dle vyjádření mylí, pokud tvrdí, že důkazní situace v původním řízení byla slabá a soudy měly využít zásadu kontradiktornosti výslechem poškozené u hlavního líčení. Ta byla více než podrobně vyslechnuta v přípravném řízení za přítomnosti obhájkyně obžalovaného a u hlavního líčení využila svého práva nevypovídat. Její věrohodnost pak byla velmi podrobně zkoumána a posuzována i v kontextu výsledku řady svědků a při znaleckém zkoumání. Stěžovatel argumentuje opakovaně různými dopisy, které měla poškozená zasílat jeho známým. Tyto však soud rozhodně nemohl uznat jako nové důkazy odůvodňující postup dle § 278 trestního řádu. Ve zbytku městský soud odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

8. Stěžovatel následně Ústavnímu soudu zaslal repliku k uvedeným vyjádřením, v níž především zopakoval uvedené argumenty stran nevěrohodnosti poškozené a jejího přiznání k její nepravdivosti. Dále upozornil na to, že městský soud ve svém vyjádření zcela přehlédl ten nejdůležitější z předložených nových důkazů, a sice podepsané čestné prohlášení poškozené. Přitom setrval na původním návrhu.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

9. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud již v minulosti opakovaně vymezil podmínky, za jakých je na základě formálně bezvadné ústavní stížnosti povinen zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů, do jejichž soustavy nenáleží, a nezkoumá proto věcnou správnost či "běžnou" zákonnost jejich rozhodnutí. Oprávněn je do činnosti obecných soudů zasáhnout zásadně jen tehdy, byla-li by jí ústavně nepřipustným způsobem zasažena základní práva a svobody účastníků soudního řízení. Posuzování ústavnosti rozhodovací činnosti obecných soudů se pak v řízení o ústavní stížnosti skládá obvykle ze tří komponentů. Nejprve je Ústavní soud ve smyslu ustanovení § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu povinen posoudit otázku ústavnosti aplikovaných ustanovení právních předpisů. Teprve po vyřešení této otázky Ústavní soud posoudí, zda v řízení byla dodržena ústavně zaručená procesní práva, a konečně hodnotí ústavně konformní interpretaci a aplikaci práva hmotného [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) nebo nález Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375)].

11. Otázka ústavní konformity aplikované právní úpravy se Ústavnímu soudu nejeví být v dané věci problematická, přičemž ani stěžovatel v tomto směru žádnou námitku nevzněsl. Ústavní soud tedy rovnou přistoupil k hlubšímu posouzení toho, zda obecné soudy aplikovaly v napadeném řízení podstatní právní předpisy, zejména ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu, způsobem ústavně přijatelným. Po zvážení všech výše uvedených okolností dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

VI. Obecné principy ústavně konformní aplikace § 278 odst. 1 trestního řádu

12. Dle ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu platí, že obnovu řízení povolí soud, pokud předchozí řízení skončilo pravomocným rozsudkem, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznání nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepochybnosti k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu.

13. Dle ustálené judikatury Ústavního soudu účelem tohoto řízení není přezkoumávání zákonnosti, popř. odůvodněnosti původního rozhodnutí. Stejně tak není účelem řízení o povolení obnovy řízení posuzovat vinu odsouzeného [srov. bod 41 nálezu ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343), obdobně také usnesení ze dne 8. 8. 2013 sp. zn. III. ÚS 969/13 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)]. Podstatou řízení o povolení obnovy řízení je posouzení nezbytnosti odstranit možné nedostatky pravomocného rozhodnutí, dané zejména neznalostí určitých skutečností v původním řízení [obdobně např. náleze ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)]. Tím toto řízení, z důvodu racionální nezbytnosti co největšího souladu obsahu trestních rozsudků s objektivní realitou, prolomuje "v souladu s aprobací provedenou ústavním pořádkem právní moc původního rozhodnutí, jakož i zákaz vedení opakovaného řízení pro týž skutek (čl. 40 odst. 5 Listiny, čl. 4 odst. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě)" [viz náleze ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193); obdobně dále usnesení ze dne 9. 6. 2010 sp. zn. II. ÚS 1364/10 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) a obdobně také např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Nikitin proti Rusku ze dne 20. 7. 2004, č. 50178/99, § 56, nebo rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Stanca proti Rumunsku ze dne 27. 4. 2004, č. 59028/00].

14. Ústavní soud se již opakovaně vyjádřil, že i přes specifickou povahu řízení o návrhu na povolení obnovy trestního řízení jsou obecné soudy povinny respektovat základní práva, jež se standardně pojí s řízením trestním [srov. např. náleze ze dne 15. 3. 2012 sp. zn. III. ÚS 1330/11 (N 54/64 SbNU 673), bod 13; náleze ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513); náleze ze dne 25. 11. 1999 sp. zn. III. ÚS 95/99 (N 165/16 SbNU 215)]. Byť se v obnovovacím řízení nejedná o meritum trestního řízení (o vině a trestu), toto řízení je svým charakterem v řadě ohledů analogické fázi trestního řízení probíhající před soudy ve věci samé [viz náleze ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)]. V této souvislosti je vhodné poukázat také na názor Ústavního soudu vyjádřený v bodě 39 nálezu ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343): "I v řízení o povolení obnovy řízení je třeba ctít princip in dubio pro reo a soudce rozhodující o povolení obnovy řízení by měl k posouzení věci přistupovat nepředpojatě, tj. být zásadně otevřený tomu, že předložený důkaz může dosavadní rozhodnutí o vině zvrátit. Mutatis mutandis tedy i zde platí následující závěry Evropského soudu pro lidská práva učiněné ve věci Melich a Beck v. Česká republika (rozhodnutí z 1. 7. 2008, bod 49, resp. 54): ... zásada in dubio pro reo vyžaduje, aby soudci nevycházeli z předem pojatého přesvědčení, že obžalovaný spáchal čin, který je mu kladen za vinu, aby důkazní břemeno spočívalo na obžalobě a aby případné pochybnosti byly využity ve prospěch obžalovaného'."

15. Zároveň je však třeba vzít v potaz, že obviněný není ani zdaleka jedinou soukromou osobou, jejíž život je trestním řízením významně zasažen. U vybraných druhů trestných činů (kupříkladu sexuálně motivovaného násilí) musí trestní soudy ve všech fázích trestního řízení (nevyjímaje fázi řízení o povolení obnovy řízení) postupovat obzvláště citlivě k případné oběti takového jednání. Oběť trestného činu, obvykle v postavení poškozeného ve smyslu ustanovení § 43 a násl. trestního řádu, je samostatnou stranou trestního řízení, jejíž zájmy jsou soudy povinny chránit v souladu s ústavními zárukami spravedlivého procesu, uvedenými zejména v hlavě páté Listiny [srov. např. náleze ze dne 31. 1. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 6/2000 (N 22/21 SbNU 195; 77/2001 Sb.)]. Oprávněné zájmy oběti trestné činnosti nepředstavují pak ani obsahově (hmotněprávní) toliko soukromoprávní zájmy další fyzické osoby, nýbrž jejich ochrana je jedním z aspektů ústavní povinnosti bránit základní práva a svobody obyvatele státu, k čemuž nepostačuje pouhé uplatnění represe vůči jejich narušiteli bez snahy o širší nápravu stavu jejich porušení [obdobně např. body 13 a 15 nálezu ze dne 19. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1397/14 (N 38/76 SbNU 515)]. Soudy tak musí věst každou fázi trestního řízení v souladu s poznatkami oboru viktimologie, aby negativní dopady trestného činu na život oběti neprohluhovaly nad míru nezbytně nutnou. V tomto směru se pak musí do postupu soudů promítnout princip proporcionality zásahů do právního postavení oběti.

16. Tento požadavek působí jak v oblasti hmotněprávní, kupříkladu při ukládání trestu (srov. ustanovení § 38 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů), tak při určování způsobu vedení každé fáze trestního řízení (srov. např. ustanovení § 209 trestního řádu). Tento procesní aspekt se však v různých fázích řízení projevuje různě, právě s ohledem na aktuální zájmy oběti a předmět a specifika té které fáze trestního řízení. Obecně lze konstatovat, že obnovené trestní řízení představuje vždy zásah do právní jistoty a oprávněných zájmů oběti trestného činu, protože je z důvodu předcházení hrozbě vzniku další újmy (tzv. sekundární viktimizace) zcela legitimní postup, kterým jsou okolnosti, klíčové pro zahájení obnoveného řízení, posuzovány co možná nejpodrobněji již v řízení o povolení obnovy řízení. V této fázi, konaně na základě často nejasných a rozporuplných skutečností, mají totiž soudy dle názoru Ústavního soudu obecně lepší možnost chránit oběť před další případnou újmu než v již probíhajícím obnoveném řízení. Prestože tedy pro povolení obnovy řízení postačí závěr o určité pravděpodobnosti dopadů nových skutečností na závěry o vině a trestu, není, s ohledem na ochranu základních práv a svobod oběti trestné činnosti, protiústavní postup, kterým soudy tuto pravděpodobnost důkladně prozkoumají již v řízení o povolení obnovy řízení.

VII. Aplikace obecných principů na projednávanou věc

17. Stěžovatel ve svém návrhu na povolení obnovy trestního řízení předložil městskému soudu jako nový důkaz ve smyslu ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu listinné důkazy v podobě čestného prohlášení a dopisů poškozené dcery. Ta v nich výslovně uvedla, že její původní výpověď byla smyšlená a že stěžovatel nespáchal trestné činy, pro které byl v původním trestním

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

řízení odsouzen (srov. kopie na č. 1. 789-797 spisu městského soudu). Městský soud v odůvodnění zamítavého napadeného usnesení pak výslovně uvedl: "Pokud tedy odsouzený argumentuje jako novou skutečností či dříve neznámými důkazy v podobě dopisů poškozené, které sepsala šest let po události a pět let po odsouzení, rozhodně se nemůže jednat o takový důkaz, který by mohl vést k jiným závěrům soudu o vině navrhovatele nebo jemu uloženému trestu." Provedeny byly pouze listinné důkazy, přičemž žádný z nich nemá dle městského soudu dostatečnou důkazní sílu, aby mohl zvrátit původní závěr soudu o vině a trestu.

18. V první řadě je třeba konstatovat, že obecné soudy nehodnotily ústavně souladně způsobilost nových skutečností nebo důkazů odůvodnit jiné než původní rozhodnutí toliko izolovaně, nýbrž s ohledem na skutečnosti a důkazy, na jejichž základě obecný soud utvořil původní skutková zjištění [srov. např. usnesení ze dne 15. 4. 2004 sp. zn. III. ÚS 62/04 (U 19/33 SbNU 409)]. Hodnocení této způsobilosti předkládaných důkazů se přitom má pohybovat v rovině pravděpodobnosti [srov. bod 39 nálezu ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343)]. Jinými slovy řečeno, "prostřednictvím uvedeného hodnocení je třeba dosáhnout určitého stupně pravděpodobnosti či důvodný předpoklad pro očekávání, že změna rozhodnutí je možná ... Pokud by bylo možno dospět k vysokému stupni pravděpodobnosti, resp. plně odůvodněnému předpokladu (není tedy nutná absolutní jistota v tomto směru) o tom, že by na základě nových skutečností a důkazů mohlo dojít ke změně původního rozhodnutí, je namístě rozhodnout o povolení obnovy řízení" [viz náleze ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193)].

19. Obzvláště pozorně je uvedeně posouzení třeba provádět v řízeních, v nichž byl pachatel uznán vinným na základě jediného přímého důkazu či souhrnu důkazů nepřímých. V této souvislosti považuje Ústavní soud za vhodné odkázat na názor vyslovený v nálezu sp. zn. III. ÚS 95/99, jenž se týkal neprovedení výslechu tzv. korunního svědka v řízení o povolení obnovy trestního řízení za situace, kdy tento svědek prohlásil, že hodlá svou původní výpověď zásadním způsobem změnit. V nálezu se uvádí: "s ohledem na ... zásadní důležitost výpovědi T. pro odsouzení navrhovatele i u vědomí toho, že nelze přeceňovat v původním řízení provedené důkazy (v podstatě nepřímé), není dán žádný rozumný důvod, proč by tohoto svědka neměl přímo soud vyslechnout. V rámci jeho přímého výslechu je potom namístě pečlivě a pozorně zvážit skutečnosti jím uváděné, přímo reagovat na jeho případná tvrzení a zabývat se i podrobnostmi (ve vztahu k jeho dřívějším výpovědím), které nebyly uvedeny v již zmíněném svědkově prohlášení. To vše i s poukazem na jeho procesní postavení (svědka) s případnými důsledky." Ústavní soud je toho názoru, že uvedený závěr se přiměřeně uplatní i v projednávaném případě.

20. Původní výpověď poškozené měla zásadní význam pro výrok o stěžovatelově vině, neboť byla jediným přímým a klíčovým usvědčujícím důkazem, alespoň co se týče trestného činu znásilnění. Nebyla přitom učiněna před soudem, nýbrž pouze v přípravě řízení, když při svém jediném vystoupení v hlavním líčení (po velmi dlouhém vyhýbání se účasti na něm) odmítla poškozená vypovídat. Prohlášení oběti trestného činu (poškozené), v němž je popírána pravdivost její původní výpovědi, je nadáno potenciálem být novým důkazem, a je proto nutné zevrubně vyhodnotit jeho relevanci z hlediska posuzování důvodnosti návrhu na povolení obnovy. Takové důkladné posouzení však Ústavní soud v napadených rozhodnutích postrádá.

21. Hodnotit pak předložené důkazy musí obecné soudy s ohledem na několik výjimečných okolností projednávaného případu. První takovou okolností je samotná povaha trestného činu. Z hodnocení napadeného řízení vyvstává širší obecný problém související s potíráním určitého druhu kriminality, obvykle násilně sexuální povahy. Právní stát, respektující základní práva a svobody (čl. 1 Ústavy České republiky), je vystaven tlaku dvou rovnomených pozitivních závazků, když na jedné straně musí v maximální možné míře chránit důstojnost těch, kteří se stanou obětí nějakého násilného činu, a na straně druhé musí věst trestní řízení proti podezřelým v souladu se základními zásadami trestního práva, jakými jsou zásada presumpce nevinu a zejména princip in dubio pro reo. Naplnění obou uvedených závazků je v praxi velmi často ztěžováno kontextem zmíněného druhu trestné činnosti, páchané často v absolutním soukromí, uvnitř sociálních skupin s nadprůměrným výskytem patologických sociálních jevů a na osobách nacházejících se v určitém směru ve slabším sociálním postavení [srov. např. ustanovení § 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)], požívajících v důsledku toho zvýšené, a v některých případech přímo v Ústavě zakotvené, ochrany (kupř. děti). To vše způsobuje, že orgány činné v trestním řízení pracují ve srovnání s jinými druhy kriminality často s menším souborem důkazů, protože je výsledkem řízení určen toliko posouzením věrohodnosti poškozené osoby, resp. údajného pachatele. Tím pádem oba společensky bezpochyby příznivé závazky působí značně protichůdně a státní orgány mají povinnost vynaložit maximální snahu na zachování obou v zásadě rovnocenných ústavních hodnot. Toho mohou v zásadě dosáhnout pouze co nejdůkladnějším zkoumáním všech vedlejších okolností takového případu ve všech fázích trestního řízení, tedy i řízení o povolení obnovy řízení. Naopak rozšíření tendence obecnějšího upřednostňování jednoho či druhého z obou závazků by vedlo ke zvýšenému riziku výskytu dvou v materiálním právním smyslu nepřijatelných projevů trestní praxe, a to buď odsouzení nařčených osob bez dostatečné důkazní opory, anebo neschopnosti státu chránit důstojnost a práva sociálně slabších osob.

22. Další zvláštní okolností projednávaného případu jsou osobnostní rysy jeho obou hlavních účastníků. Jak stěžovatel, tak i poškozená jsou dle soudních spisů osoby s bohatou kriminální minulostí a dlouhodobou závislostí na drogách. Různé aspekty jejich osobnosti byly v různých trestních řízeních psychologicky i medicínsky zkoumány s ne zcela jednoznačnými výsledky, a především s negativními prognózami do budoucna. Městský soud např. hodnotí poškozenou jako "celkově mravně zpustlou". Přehlédnout nelze ani v minulosti odložené případy nařčení stěžovatele z podobného jednání.

23. V praxi se uvedené problematické aspekty podobných trestních řízení řeší zejména prostřednictvím důkladného zkoumání nepřímých důkazů, nejčastěji znaleckého zkoumání např. věrohodnosti, duševního zdraví či skladby osobnostních rysů vypovídajících osob. Takové zkoumání tak fakticky často slouží jako konečný odsuzující či osvobozující důkaz. Podobně tomu

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

bylo i v projednávaném případě, kdy soudy opřely svůj názor o věrohodnosti poškozené a pravdivosti její výpovědi o závěry znaleckého posudku PhDr. Blanky Špiškové (srov. písemné znalecké zkoumání na č. I. 45 až 47 a jeho ústní interpretaci na č. I. 304 až 309 spisu městského soudu). Každé takové zkoumání však vychází pouze ze znalostí určitého, nutně užšího okruhu skutkových okolností, v tomto případě téměř na počátku trestního řízení. Přitom stále platí, že všechna znalecká zkoumání jsou toliko podkladem pro rozhodnutí soudce, který je v konečném důsledku nad všemi znalci [srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 4. 2013 sp. zn. II. ÚS 4463/12, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>] nebo bod 12 usnesení ze dne 21. 5. 2014 sp. zn. III. ÚS 2679/13 (U 9/73 SbNU 993)] a jehož povinností je vyhodnotit vždy všechny v řízení nashromážděné důkazy. Znalec tedy není detektorem lži, jenž určí, zda ta která konkrétní výpověď je pravdivá či nikoliv, nýbrž určuje nejvíce pravděpodobné tendence chování posuzované osoby a mentální vzorec "vytváření" výpovědi. Ty však nedokáže dovodit pouze z krátkého osobního rozhovoru, ale činí tak s přihlédnutím k předloženým skutkovým okolnostem. Dojde-li tedy k jejich zásadní změně, je třeba takovou skutečnost při dalším hodnocení znaleckého posudku zohlednit. Není pochyb o tom, že odvolání klíčové usvědčující výpovědi znalecky zkoumané osoby je z hlediska posuzování návrhu na obnovu řízení významnou skutkovou změnou.

24. Ústavní soud přitom přihlédl k tomu, že v daném případě soudy samy věrohodnost výpovědi poškozené ani příliš zkoumat nemohly, neboť ta odmítla v původním řízení před soudem vypovídat, což vzhledem k okolnostem případu nebylo pro odsouzení stěžovatele překážkou, avšak nelze upřít, že tím byl prostor pro důkladné posouzení všech důkazů částečně umenšen. Usvědčujícím důkazem je tak zejména zápis výpovědi poškozené z přípravného řízení a znalecké hodnocení jejich osobnostních rysů. V takové situaci nemůže Ústavní soud hodnotit toliko nekonkrétně odůvodněné odmítnutí výsledku poškozené, která s vysokou pravděpodobností chce před soudem vypovídat zcela opačně, jako nepřepojaté hodnocení důkazů, respektování principu in dubio pro reo a následování zásady materiální pravdy. Výslech poškozené by přitom sám o sobě neměl z hlediska zásady hospodárního vedení řízení představovat jakkoliv nákladný či náročný úkon. Nic přitom nenásvědčuje ani tomu, že by výsledkem poškozené mohlo dojít k ohrožení jejich oprávněných zájmů či jinému prohloubení její viktimizace, když sama poškozená vyvolala svým úmyslným chováním pochybnosti o hodnotě starších důkazů. V takové situaci bylo dle Ústavního soudu namístě provést v rámci veřejného zasedání její výslech, ať už za přítomnosti, či nepřítomnosti stěžovatele, poučit ji o možných následcích klivé výpovědi, poskytnutou výpověď velmi pečlivě porovnat s ostatními zjištěnými skutečnostmi a při vzniku důvodných pochybností o (ne)pravdivosti její výpovědi naříditi i v rámci tohoto řízení kupř. nové znalecké zkoumání stran jejich zdravotních (s ohledem na užívání drog), duševních a osobnostních schopností k podání věrohodné výpovědi v současné chvíli. Sama znalkyně z původního řízení předvíдалa možnost značného mravního či duševního úpadku poškozené, např. v důsledku konzumace drog, které by mohly vést ke zvýšenému rozsahu její nedůvěryhodnosti. Pokud je však takový závěr učiněn soudem pouze na základě hodnocení jejího písemného podání, nelze to hodnotit jako procesně udržitelný postup, což následně vyvolává pochybnosti o jeho ústavněprávní hájitelnosti.

25. Ústavní soud přitom nijak nepředjímá, jaký by měl být výsledek napadeného řízení. V projednávané věci se nepochybně vyskytuje řada sporných okolností a bylo - a též bude - právě úkolem obecných soudů tyto vyhodnotit a rozhodnout o případném otevření věci k novému posouzení. Ústavní soud si je rovněž vědom toho, že v praxi dochází právě v případech násilí v rodině velmi často k zásadním změnám usvědčujících výpovědí v důsledku následné změny rodinného "klimatu". V podobných případech musí právní praxe pro spravedlivé řešení vedených řízení nalézat odpovědi v dnes již dostupných poznatcích dalších společenských vědních oborů. Právě uvedené i všechny výše popsané okolnosti musí vzít soudy a ostatní účastníci řízení v potaz při dokazování ve znovutevřeném řízení o povolení obnovy trestního řízení, aby mohly dojít k podloženému a přezkoumatelnému závěru v otázce reálné možnosti olivnit novými skutečnostmi závěry o vině a trestu z původního řízení.

26. Ústavní soud má tedy za to, že postup obecných soudů v napadeném řízení neodpovídá ústavně konformní aplikaci ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu, v důsledku čehož došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavnímu soudu nezbylo než ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhovět a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit.

B), „poškozený konflikt vyvolal“

III. ÚS 3395/10 ze dne 18. 9. 2012; N 158/66 SbNU 357

Dokazování v trestním řízení, presumpce nevinny a časová působnost trestních zákonů

Nález Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Kůrky a Jiřího Muchy - ze dne 18. září 2012 sp. zn. III. ÚS 3395/10 ve věci ústavní stížnosti J. J. proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010 sp. zn. 3 Tdo 856/2010, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání jako zjevně neopodstatněné, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 4. 2010 sp. zn. 8 To 29/2010, kterým bylo zamítnuto stěžovatelovo odvolání a zároveň byl z podnětu odvolání státního zástupce rozsudek soudu prvního stupně zrušen a bylo znovu rozhodnuto tak, že obviněný byl uznán vinným trestným činem vraždy podle § 219 odst. 1 trestního zákona, za jehož účinnosti byl trestný čin spáchán, a proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 2. 2010 sp. zn. 2 T 12/2008, jímž byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání zločinu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a odst. 3 a 5 trestního zákoníku, za účasti 1. Nejvyššího soudu, 2. Vrchního soudu v Praze a 3. Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení a A) Nejvyššího státního zastupitelství, B) Vrchního státního zastupitelství v Praze a C) Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové jako vedlejších účastníků řízení.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 8. 2010 sp. zn. 3 Tdo 856/2010, rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 4. 2010 sp. zn. 8 To 29/2010 a rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 2. 2010 sp. zn. 2 T 12/2008 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 1. 12. 2010, splňující všechny náležitosti ve smyslu zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu") se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, neboť jimi mělo být dotčeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces dle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), resp. dle článku 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"), přičemž v řízení došlo k porušení zásady in dubio pro reo vyplývající z článku 2 odst. 2 Listiny, zásady presumpce nevinny dle článku 40 odst. 2 Listiny a zásady nullum crimen sine lege vyplývající z článku 2 odst. 2 ve spojení s článkem 39 Listiny. Odmítnutím mimořádného opravného prostředku měl být dále porušen článek 13 Úmluvy, dle kterého každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem. Protože v důsledku popsanych vad v řízení mu byl uložen dlouhodobý trest odnětí svobody, došlo prý též k zásahu do sféry osobní svobody zaručené článkem 8 Listiny.

2. Porušení svých ústavně zaručených práv spatřuje stěžovatel v tom, že obecné soudy se nevyrovnaly s jeho obhajobou, nedostatečně zjistily skutkový stav věci a provedené důkazy hodnotily jednostranně v jeho neprospěch, v rozporu se základní zásadou in dubio pro reo. Dále postupem soudů došlo k porušení zásady objektivní pravdy a principu presumpce nevinny. Soudy při postupovaly v extrémním nesouladu mezi provedeným dokazováním a skutkovými závěry. Na podkladě nesprávně zjištěného skutkového stavu provedly soudy vadnou právní kvalifikaci. Argumenty, které vznesl stěžovatel v průběhu trestního řízení na svou obhajobu, se obecné soudy zabývaly jednostranně a účelově a jejich závěry nemají oporu v provedeném dokazování. Soudy zjištěný skutkový stav neposkytují spravedlivý podklad pro rozhodnutí o vině a trestu. V odůvodnění rozhodnutí není zřejmé, na základě jakých skutkových zjištění soud inkriminované jednání právně kvalifikuje. Dle stěžovatelova názoru jsou vydaná rozhodnutí v extrémním rozporu s provedeným dokazováním. Odvolací soud prý nejenže vady v řízení před soudem prvního stupně nenapravil, ale naopak je ještě prohloubil. Odvolací soud změnil právní kvalifikaci skutku výrazně v neprospěch stěžovatele bez provedení dokazování a naprosto se nevyrovnal se stěžovatelovými odvolacími námitkami. Ani dovolací soud prý nezhojil nesprávnost právní kvalifikace použité soudy nižších stupňů.

II.

3. Z obsahu ústavní stížnosti, z obsahu napadených rozhodnutí, z vyjádření účastníků řízení, jakož i z obsahu Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 2 T 12/2008, jež si Ústavní soud vyžádal, se zjišťuje:

4. Stěžovatel (v trestním řízení "obviněný") byl rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 2. 2010 sp. zn. 2 T 12/2008 uznán vinným ze spáchání zločinu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a odst. 3, 5 tr. zákoníku. Za tento trestný čin mu byl uložen trest odnětí svobody v délce trvání dvou roků, jehož výkon byl podmíněn odložen na zkušební dobu v trvání pěti roků. Vedle toho mu byl uložen trest propadnutí věci - pistole zn. Glock a byla mu uložena povinnost nahradit způsobenou škodu Všeobecné zdravotní pojišťovně a rodinným příslušníkům poškozeného.

5. Skutek trestného činu měl být (zkráceně řečeno) spáchán tím, že obviněný dne 17. 5. 2008 v Trutnově v nočních hodinách pod vlivem alkoholu a po předchozí slovní a fyzické potyčce dvakrát vystřelil z legálně držené pistole na poškozeného Pavla V. (jedná se o pseudonym) a prostřelil mu nejprve nohu a poté hrudník, přičemž střela prostřelila srdce a došlo k vnitřnímu vykrvácení, v důsledku čehož poškozený asi po dvou hodinách zemřel.

6. Proti prvoinstančnímu rozsudku podali odvolání jak obviněný, tak státní zástupce (v neprospěch obviněného). Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 4. 2010 sp. zn. 8 To 29/2010 bylo odvolání obviněného zamítnuto podle § 256 tr. řádu; zároveň byl z podnětu odvolání státního zástupce prvoinstanční rozsudek podle § 258 odst. 1 písm. d) tr. řádu zrušen a podle § 259 odst. 3 tr. řádu bylo znovu rozhodnuto tak, že obviněný byl uznán vinným trestným činem vraždy podle § 219 odst. 1 trestního zákona (zákon č. 140/1961 Sb.), za jehož účinnosti byl trestný čin spáchán. Nově byl obviněnému uložen trest odnětí svobody v trvání deseti let, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou; uložený trest propadnutí věci (pistole zn. Glock) zůstal stejný jako v prvoinstančním rozsudku, stejně zůstaly též výroky o uložené povinnosti k náhradě škody.

7. Dovolání obviněného bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010 sp. zn. 3 Tdo 856/2010 odmítnuto podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. řádu jako zjevně neopodstatněné.

III.

8. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků k ústavní stížnosti. Krajský soud v Hradci Králové přípisem ze dne 5. 11. 2011 sdělil, že se k ústavní stížnosti nehodlá vyjadřovat. Ve vyjádření Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 12. 2011 a ve vyjádření Nejvyššího soudu ze dne 5. 1. 2012 je rekapitulován dosavadní průběh trestního stíhání a je poukazováno na to, že stěžovatel v ústavní stížnosti toliko opakuje námitky uplatněné již v trestním řízení. Jeho námitky jsou pokládány za neopodstatněné a je navrhováno odmítnutí, resp. zamítnutí ústavní stížnosti. V podrobnostech odkazuje tyto orgány činné v trestním řízení na

argumentaci uvedenou v napadených rozhodnutích. Protože tato vyjádření neobsahují žádné nové skutečnosti, které by nebyly známy z průběhu trestního řízení, nezasílal je Ústavní soud stěžovateli k replice.

IV.

9. Účastníci a vedlejší účastníci řízení souhlasili s upuštěním od ústního jednání. Stěžovatel prostřednictvím svého právního zástupce dne 8. 12. 2011 Ústavnímu soudu sdělil, že nesouhlasí s upuštěním od ústního jednání, při němž "sám chce doplnit své osobní vyjádření, které je obtížné tlumočit prostřednictvím advokáta".

10. Při ústním jednání, konaném dne 18. 9. 2012, právní zástupce stěžovatele opětovně rozvedl ústavněprávní námitky proti soudním rozhodnutím napadeným ústavní stížností. Blíže zdůvodnil zejména stěžovatelo argumentaci, z níž má vyplývat, že inkriminované jednání obviněného bylo jednáním v nutné obraně.

V.

11. Ústavní soud shledává, že ústavní stížnost je důvodná.

12. K porušení základních práv stěžovatele došlo v posuzovaném případě především v procesu dokazování před obecnými soudy, zejména extrémně vadným hodnocením provedených důkazů.

13. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (článek 83 Ústavy) není součástí soustavy obecných soudů a není jim instančně nadřazen. Do jejich rozhodovací činnosti je Ústavní soud z podnětu individuální ústavní stížnosti oprávněn zasahovat jen tehdy, došlo-li postupem obecného soudu k zásahu do základního práva či svobody stěžovatele. Úkolem Ústavního soudu zásadně není přehodnocovat důkazy provedené trestním soudem v hlavním líčení či veřejném zasedání, a to již s ohledem na zásadu ústnosti a bezprostřednosti [srov. již např. nálezk sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nověji např. shrnutí v odůvodnění usnesení sp. zn. III. ÚS 2777/08 ze dne 25. 6. 2009 (ve SbNU nepublikováno) - všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též v internetové databázi <http://nalus.usoud.cz>].

14. Z tohoto pravidla "nepřehodnocování důkazů" Ústavním soudem však jsou připuštěny výjimky v situacích, kdy skutková zjištění, o něž se opírají vydaná rozhodnutí, jsou v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [viz např. nálezk sp. zn. III. ÚS 84/94, nálezk sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255) či rozhodnutí ve věci sp. zn. III. ÚS 376/03 ze dne 14. 1. 2004 (U 1/32 SbNU 451)], takže výsledek dokazování se jeví jako naprosto nespravedlivý a věcně neudržitelný. Ústavní soud opakovaně vyslovil, že důvod ke kasačnímu zásahu je dán také tehdy, pokud dokazování v trestním řízení neprobíhalo v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 tr. řádu, popř. nebylo-li v řízení postupováno dle zásady oficiality a zásady vyhledávací a za respektování zásady presumpce nevinu. Ústavní soud ve svých nálezech zdůraznil, že obecné soudy jsou povinny detailně popsat důkazní postup a přesvědčivě jej odůvodnit. Informace z hodnoceného důkazu přitom nesmí být jakkoli zkreslena. Obecné soudy jsou navíc povinny náležitě odůvodnit svůj závěr o spolehlivosti použitého důkazního pramene [viz např. nálezk ve věci sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (N 181/20 SbNU 267), sp. zn. III. ÚS 181/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 175/20 SbNU 241) či sp. zn. III. ÚS 1104/08 ze dne 19. 3. 2009 (N 65/52 SbNU 635)].

15. V nyní projednávané věci předkládal obviněný orgánům činným v trestním řízení na svou obhajobu od samého počátku trestního řízení svou skutkovou verzi případu, z níž dovozoval, že on sám byl prvotně fyzicky napaden (pozdějším) poškozeným a že jeho reakce na toto napadení byla jednáním v nutné obraně. Obecné soudy však obhajobu obviněného neakceptovaly a v konečném důsledku se přiklonily ke zcela jiné skutkové verzi inkriminované události, kterou právně kvalifikovaly jako trestný čin vraždy. Ústavní soud je přesvědčen, že obecné soudy vyhodnotily shromážděné důkazy extrémně vadně, že se jim nepodařilo přesvědčivě vyvrátit obhajobu obviněného a že svůj závěr o vině obviněného nepřesvědčivě a rozporně odůvodnily.

16. Velmi důležité pro náležité rozhodnutí o vině je již posouzení počátečního stavu předcházejícího celému incidentu, zejména pak posouzení role, jakou v něm sehrál obviněný. Obviněný popisuje situaci tak, že při procházení liduprázdné noční ulice zaslechl hlasitě štěkat cizího psa - rottweilera, který pobíhal po pozemku za dřevěným plotem, oddělujícím chodník od domovního pozemku. Protože on sám má psy rád a dříve také rottweilera choval, "přepadla ho nostalgie", přistoupil k plotu, přikrčil se s rukama položenými na kolenou a začal na psa mluvit chlácholivými větami typu "jó, jó, copak ty". To trvalo asi dvě minuty, když pes stále štěkal, chtěl obviněný z místa odejít.

17. Pokud by tato verze, předkládaná obviněným, byla akceptována jako pravdivá, nezbylo by než uzavřít, že chování obviněného (přistoupení k plotu, mluvení na psa) bylo v této fázi právně zcela indiferentní. Je notoricky známou skutečností, že psi volně pobíhající za plotem přiléhajícím k ulici mnohdy spontánně štěkají na chodce nalézající se na ulici (jež má povahu veřejného prostranství) a čini tak bez ohledu na to, zda chodci navazují se psem slovní komunikaci, či nikoliv. Z výpovědi svědkyně A. Š., bydlící v sousedství, ostatně vyplývá, že "pes takto štěkal často a já jsem se často budila" (č. I. 239 trestního spisu).

18. Obecné soudy však tuto situaci hodnotily způsobem, který vyznívá zcela v neprospěch obviněného. Odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku (str. 5) tvrdí, že obviněný incident s poškozeným "svým nevhodným chováním sám ... vyprovokoval". Dovolací soud hovoří o "provokaci" ze strany obviněného, na niž prý poškozený "bryskně zareagoval" (str. 6 odůvodnění usnesení); jinde soud tvrdí, že jednání poškozeného "vyprovokoval obviněný sám svým nepřístojným chováním", "šlo nejprve o provokování psa a vzápětí o konfrontační chování obviněného vůči poškozenému", potyčka prý byla obviněným "cíleně vyprovokována" (str. 8 odůvodnění usnesení). Obecným soudem použité expresivní výrazy takového typu, jako je "nepřístojné

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

chování", "vyprovokoval", "provokace", "konfrontační chování", v sobě obsahují negativní hodnotící úsudek vztahující se k chování obviněného a k subjektivní stránce (motivaci) inkriminovaného jednání. Pro použití takových hodnotících úsudků by obecné soudy musely mít podklad ve shromážděných důkazech. V této trestní věci však nelze z žádných důkazů podobné hodnocení dovodit. Svědkyně E. P. o této fázi skutku, předcházející konfliktu, nevypovídá vůbec nic; svědek J. P. slyšel pouze štěkání psa, výrok obviněného "Nemáš na to!" pronesený ke psu, přičemž uvádí, že psa dráždily pohyby těla obviněného, které však blíže nepopisuje (č. I. 217 trestního spisu).

19. Diametrálně odlišné jsou skutkové verze obviněného a obecných soudů ohledně toho, kdo byl počátečním iniciátorem tělesné (brachiální) potyčky mezi obviněným a poškozeným, jinými slovy, kdo z nich zasadil "první ránu" mřící na tělo protivníka. Zjištění tohoto faktu je velmi důležité pro posouzení protiprávnosti jednání obviněného, protože na něm je závislé, zda následný průběh incidentu je, či není možno posuzovat jako nutnou obranu, eventuálně jako exces z nutné obrany. Je rovněž důležité pro posouzení toho, zda následné jednání obviněného bylo motivováno tzv. omluvitelnými pohnutkami.

20. Obviněný v celém průběhu trestního řízení tvrdil, že prvně na něj brachiálně zaútočil poškozený Pavel V., který náhle vyběhl z vrat na chodník, a s výkřikem "Co děláš, hajzle? Zabiju tě!" mu neočekávaně zasadil několik ran pěstí do obličeje, přičemž mu vyrazil dva přední zuby; opakovanými ranami pěstí měl obviněného srazit na zem, kde do něj kopal. Spolu s Pavlem V. vyběhl na chodník jeho pes rottweiler, který štěkal, na obviněného útočil a zakousl se mu do ruky.

21. Soudy nalézací a odvolací se ve skutkové výrokové větě svých rozsudků popisem tohoto počátečního brachiálního napadení vůbec nezabývají, hovoří eufemisticky pouze o "následné slovní a fyzické potyčce" mezi obviněným a poškozeným. Odvolací soud tvrdí, že potyčka prý "nijak nevybočovala z obdobných „hospodských strkanic" (str. 5 rozsudku). Odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku (str. 5, 6) tvrdí, že "konflikt byl vzájemný", nelze prý uzavřít, "že byl obžalovaný poškozeným napaden", "nejednalo se o odvracení útoku poškozeného". K výstižnému a skutkově přesnému popisu počátku brachiálního napadení mohly přitom obecné soudy použít nejen výpověď obviněného, nýbrž též výpověď svědka J. P., který uvedl, že "Pavel (tj. poškozený - pozn. Ústavního soudu) chytil toho chlapa (tj. obviněného - pozn. Ústavního soudu) někde pod krkem ... ten člověk, co ho Pavel chytnul, jen stál a koukal ... Pavel mu dal pěstí, těch ran bylo víc ... Pavel ho chytil za oděv a triskl, prostě hodil o zem ..." (č. I. 217 trestního spisu). Posouzením těchto důkazně podchytených skutečností se však obecné soudy vůbec nezabývaly, resp. je bagatelizovaly nebo vyložily v neprospěch obviněného.

22. Ústavní soud se domnívá, že v trestních kauzách majících povahu úmyslného usmrcení je povinností orgánů činných v trestním řízení náležitě zjišťovat a poté ve skutkové větě enunciatu rozhodnutí přesně popsat, kdo byl iniciátorem brachiálního násilí (kdo zasadil "první ránu"). Mezeru v přesném popisu počátečního brachiálního napadení ve výroku rozsudků je třeba hodnotit jako závažný nedostatek, protože neúplný popis neposkytuje žádné podklady pro relevantní úvahy o míře zavinění obviněného, pro úvahy o eventuální nutné obraně, pro úvahy o existenci tzv. omluvitelných pohnutek, pro výměru trestu a pro posouzení tzv. "viktimologického spoluzavinění" ze strany poškozeného (což je kategorie relevantní nejen pro kriminologii, nýbrž i pro právní kvalifikaci skutku). V odůvodnění rozhodnutí obecných soudů v posuzované věci je povaha počátku incidentu zcela dezinterpretována.

23. Je nutno konstatovat, že obecné soudy ve svých rozhodnutích hodnotí i další zjištěné skutečnosti neobjektivně a v neprospěch obviněného. Týká se to především posouzení charakteru zranění, která obviněný utrpěl brachiálním násilím ze strany poškozeného a při kousnutí psa. Tato zranění obviněného jsou obecnými soudy vesměs bagatelizována. Nalézací soud hodnotí tato zranění tak, že prý "nijak zvlášť nevybočují z běžných újem na zdraví vzniklých při fyzických potyčkách"; útok psa prý "nezanechal na těle obžalovaného závažná výrazná zranění, kromě zmíněných tržných ran" (str. 18 rozsudku). Dovolací soud tvrdí, že prý "nebylo provedenými důkazy zjištěno, že by jej pes jakkoli razantněji napadl" (str. 5 usnesení); tvrdí dokonce, že žádné z utrpěných zranění "nedosahovalo charakteru ublížení na zdraví ve smyslu § 122 odst. 1 tr. zákoníku. Jednalo se o tržné ranky, odřeniny, lehké vpáčení jednoho řezáku po rance pěstí do obličeje, tržná ranka na lokti připouštělá možnost, že byla způsobena kousnutím psem, nebylo to však možno určit s jistotou. Jejich bolestivost podle znaleckého posudku nebyla velká" (str. 4 usnesení).

24. Tato tvrzení dovolacího soudu jsou chybná, resp. jsou nedostatečně a nepřesvědčivě odůvodněná. Závěr o údajně nezávažném poranění zubů (vpáčení) byl obecným soudem vyvozen z výsledků prvotní lékařské prohlídky, prováděné bezprostředně po události a konstatující toliko rozvolnění zubů; výsledky následného rentgenového vyšetření však prokázaly, že poškozený utrpěl ve skutečnosti zlomení dvou předních zubů, vedoucích k jejich extrakci. Znalec doc. MUDr. P. H., CSc., při výslechu u hlavního líčení dne 28. 4. 2009 uvedl, že takové zranění by bylo možno charakterizovat jako tupé poranění, mající povahu prostého ublížení na zdraví (č. I. 478 spisu). Týž znalec uvedl, že "v oblasti levého loketního kloubu byly zjištěny dvě tržné kousnuté rány, které odpovídaly mechanismu zanoření a trhnutí špičky psa" (č. I. 473 spisu).

25. V neprospěch obviněného vyznívá také konstatování dovolacího soudu, že "sám poškozený měl ovšem na krku stopy intenzivního násilí, které jsou jistě lépe vysvětlitelné rdousením v průběhu potyčky než oživovacími pokusy" (str. 4 usnesení). Toto laické posouzení, kterým dovolací soud chce patrně naznačit, že sám obviněný byl aktivně zapojen do vzájemného brachiálního násilí a poškozeného rdousil, je ovšem v rozporu s tvrzením znalce doc. H., který připustil, že oděrky na krku poškozeného mohly vzniknout při oživovacích pokusech (č. I. 478 spisu); s tímto rozparem se dovolací soud nijak nevypořádává.

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

26. Závažnou vadou rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu je chybné posouzení tzv. omluvitelných pohnutek, relevantních pro eventuální právní kvalifikaci inkriminovaného skutku buď jako trestného činu zabítí podle § 141, nebo jako trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky podle § 146a tr. zákoníku.

27. Těmito zákonnými omluvitelnými pohnutkami je spáchání trestného činu "v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného" (§ 141 odst. 1, § 146a odst. 1, 3 tr. zákoníku).

28. Existence či neexistence těchto omluvitelných pohnutek byla v trestním řízení vedeném proti stěžovateli zvažována, přičemž nalézací soud dospěl k závěru, že takové pohnutky jsou v posuzovaném případě dány, a proto skutek obviněného kvalifikoval jako trestný čin ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a odst. 3, 5 tr. zákoníku. Naproti tomu soud odvolací a soud dovolací došli k závěru, že tyto omluvitelné pohnutky dány nejsou, a skutek posoudily jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1 trestního zákona č. 140/1961 Sb.

29. Je hodno zaznamenání, že orgány činné v trestním řízení byly v právní kvalifikaci inkriminovaného skutku, který se udál ještě za účinnosti trestního zákona č. 140/1961 Sb., byl však souzen až za účinnosti nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., mimořádně rozkolísané a stihaly skutek obviněného podle několika zcela rozdílných trestněprávních ustanovení. V průběhu trestního stíhání byl skutek popisovaný v enunciatu rozhodnutí stále stejně právně kvalifikován podle pěti ustanovení trestního zákona.

30. Úkony trestního stíhání podle § 158 odst. 3 tr. řádu byly policejním orgánem zahájeny dne 17. 5. 2008 pro podezření ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 3 tr. zákona. Stejně bylo jednání obviněného kvalifikováno v usnesení státní zástupkyně o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 tr. řádu vydaném dne 18. 5. 2008, jakož i v obžalobě podané státním zástupcem dne 21. 11. 2008. Dnem 1. ledna 2010 nabyl účinnosti nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. Poté v závěrečné řeči přednesené na hlavním líčení, konaném dne 16. 2. 2010, navrhla intervenující státní zástupkyně krajského státního zastupitelství posoudit skutek jako zločin zabítí podle § 141 odst. 1 tr. zákoníku, protože usoudila, že ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 in fine tr. zákoníku je tato kvalifikace pro obviněného příznivější, než byla kvalifikace navržená v obžalobě. Soud prvního stupně v rozsudku ze dne 17. 2. 2010 kvalifikoval žalovaný skutek jako zločin ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a odst. 3, 5 tr. zákoníku. V písemném odůvodnění odvolání podaném v neprospekch obviněného dne 11. 3. 2010 státní zástupkyně krajského státního zastupitelství navrhla kvalifikovat skutek jako zločin zabítí podle § 141 odst. 1 tr. zákoníku. Následně při veřejném zasedání konaném dne 14. 4. 2010 u odvolacího soudu navrhl intervenující státní zástupce vrchního státního zastupitelství kvalifikovat skutek jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1 (starého) tr. zákona; odvolací soud tento návrh akceptoval a čin kvalifikoval skutečně jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zákona. Tuto právní kvalifikaci jako správnou aproboval svým rozhodnutím též dovolací soud v usnesení ze dne 26. 8. 2010.

31. Již samotná tato rozkolísanost názorů státních orgánů aplikujících trestní normy je negativním jevem, který nepřispívá k právní stabilitě a předvídatelnosti rozhodování a může znejistit obviněného ve volbě efektivních prostředků obhajoby. V dané době, kdy došlo přijetím nového trestního zákoníku k radikální změně právní úpravy a k zavedení zcela nových právních institutů a kdy dosud neexistovala ustálená judikatura, je snad taková rozkolísanost pochopitelná; tím více je však třeba trvat na požadavku, aby orgány činné v trestním řízení posuzovaly skutkový a právní stav velmi důkladně a aby pro zvolenou právní kvalifikaci uvedly zevrubné argumenty. Za takové situace je třeba také dbát na to, aby obviněný měl reálnou možnost v každém okamžiku trestního řízení seznat, jaká právní kvalifikace mu hrozí, a aby měl možnost na tyto opakované změny reagovat. To se však v posuzovaném případě nestalo.

32. Je třeba zdůraznit, že skutkové okolnosti, z nichž je vyvozována existence těchto omluvitelných pohnutek, musí být obsaženy ve skutkové větě enunciatu - jediné to zaručuje reálnou kontrolu zachování principu totožnosti skutku; tento požadavek je důležitý z řady hmotněprávních i procesněprávních důvodů (např. pro dodržení požadavku ne bis in idem), především však slouží k transparentnosti rozhodování orgánů činných v trestním řízení. V posuzovaném případě nalézací soud ve skutkové větě rozsudku žádná fakta, z nichž by měla existence omluvitelných pohnutek vyplývat, nekonstatuje, ačkoli svou právní kvalifikaci o ně opírá. To vedlo k paradoxnímu úkazu, že skutková věta enunciatu rozsudku odvolacího soudu je zcela identická jako skutková věta prvoinstančního rozsudku, přičemž oba soudy se v úsudku o existenci omluvitelných pohnutek zcela rozcházejí.

33. Ústavní soud je přesvědčen, že závěr odvolacího soudu a dovolacího soudu o neexistenci omluvitelných pohnutek je za daného stavu buď nesprávný, nebo alespoň je nedostatečně odůvodněn.

34. Ústavní soud chce především připomenout, že předchozí právní úprava úmyslného usmrcení obsažená v trestním zákoně č. 140/1961 Sb. byla zcela oprávněně kritizována v odborné kriminologické a trestněprávní literatuře, která dlouhodobě poukazovala na velkou skutkovou různorodost případů úmyslných usmrcení, kterou jednotná skutková podstata vraždy nebyla s to postihnout (k tomu srov. např. Hořák, J. Vraždy a zabítí v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie č. 10/2009, s. 54; Hořák, J. Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2011).

35. Nová diferencovanější právní úprava úmyslných usmrcení zavedená novým trestním zákoníkem (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů) je dokonalejší a výhodnější z hlediska ochrany základních práv a svobod, protože mimo

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

jiné umožňuje lépe respektovat ústavněprávní požadavek určitosti trestních norem (lex certa) a princip proporcionality trestních sankcí. Za její klad je možno pokládat i to, že pachatelé zkratkovitě jednající za tzv. omluvitelných pohnutek nezasluhují být doživotně stigmatizováni jako "vrazi". Analogickou (tj. diferencovanou) právní úpravu lze nalézt ve všech zahraničních zemích s vyspělou právní kulturou. Je proto velmi žádoucí dbát na to, aby tato nová právní úprava byla orgány činnými v trestním řízení správně aplikována ve všech případech, v nichž jsou pro to splněny zákonné podmínky.

36. Z odůvodnění použitého v napadených rozhodnutích odvolacího a dovolacího soudu se vnučuje dojem, že tyto obecné soudy hledaly spíše jen takové argumenty, které by aplikaci institutu omluvitelných pohnutek vyloučily. Interpretace těchto právních institutů a podmínek pro jejich použití je přitom nepřipadná a zavádějící. Příkladem takové dezinterpretace je např. vyhodnocení závěrů znalkyně z oboru psychiatrie MUDr. J. V., která konstatovala, že obviněný se v době činu nacházel ve stavu, který je možno charakterizovat jako "těžký obavný afekt strachu s fyziologickým zúžením vědomí", že obviněný "pocíťoval fyzickou bolest, naprostou bezmoc a ... smrtelný strach ... strach o život ... ty emoce byly extrémně silné" (str. 584, 585 spisu). Dovolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí (str. 8) tvrdí, že takový psychický stav prý nelze zohlednit ve prospěch obviněného, nelze jej postavit na roveň jinému omluvitelnému hnutí mysli. Dovolací soud si vypomáhá naprosto nepřiléhavým příkladem: Prý "například i pachatel, který zastřelil policistu, který jej přistihl při vloupání a snaží se jej zadržet, se činu dopustil v silném rozrušení ze strachu (že bude dopaden)". Nepřípadnost takové argumentace je do očí bijící: V tomto námi posuzovaném případě zajisté nejde o žádného "pachatele přistíženého při vloupání". I kdyby chování obviněného, předcházející incidentu, bylo posouzeno jako "dráždění psa" (což obviněný popírá), nebylo jistě tak závažným jednáním, aby na ně poškozený mohl, byť i jen s minimem oprávněnosti, reagovat agresivním brachiálním útokem - ranami pěstí do obličeje, jimiž obviněnému vyrazil dva zuby, sražením na zem, vypuštěním kousajícího psa bojového plemene.

37. Podle názoru Ústavního soudu není dostatečně odůvodněn ani názor dovolacího soudu, že "v jednání poškozeného Pavla V. ... nebudeme možno vzhledem k uvedeným okolnostem spatřovat ani tzv. předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného", které by rovněž umožňovalo posouzení jednání obviněného podle privilegované skutkové podstaty" (str. 8 rozsudku). Naopak Ústavní soud se domnívá, že počáteční fyzický útok poškozeného, spočívající v náhlých úderech pěstí do obličeje s následkem vyrazení zubů, sražení na zem a vypuštění rozruženého psa na člověka, lze za daných okolností hodnotit jako zavrženíhodné předchozí jednání poškozeného ve smyslu § 141 odst. 1, § 146a tr. zákoníku.

38. Ústavní soud chce připomenout, že při aplikaci těchto privilegovaných skutkových podstat je třeba rozlišovat dva okruhy případů:

a) situace, kdy pachatel reaguje na příkoří ze strany poškozeného s časovým odstupem, typicky po předchozím uvážení; v těchto případech lze použití privilegované skutkové podstaty připustit jen tehdy, pokud jednání poškozeného bylo z hlediska etických měřítek společnosti mimořádně zlé, zraňující a pro druhé ponižující nebo hrozící jim způsobit závažnou újmu na jejich právech (opakovaně závažné fyzické napadání, mučení, domácí násilí, různé druhy šikany, útlak, vydrírání atd.; bliže viz Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 1493);

b) jinak je třeba posuzovat případy, kdy pachatel reaguje bezprostředně na nevyprovokovaný závažný fyzický útok pozdějšího poškozeného, který se svou intenzitou vymyká běžné potyčce (při níž její účastníci zjevně nehodlají způsobit jeden druhému závažnější újmu). Jde o reakci na takový útok, který je podle obecných měřítek vnímán jako surový, bolestivý, citelně ohrožující fyzickou integritu napadeného (zejména silné údery a kopy do oblasti hlavy a jiných citlivých částí těla). Jestliže napadená osoba v bezprostřední reakci na takový útok, pod dojmem ořesu z přestálého útoku, překročí meze nutné obrany a útočnicka usmrtí nebo mu ublíží na zdraví, přichází v úvahu aplikace privilegovaných skutkových podstat podle § 141 odst. 1 a podle § 146a tr. zákoníku, která umožňuje nikoli beztrestnost, ale pouze mírnější postih excesů z nutné obrany. Kritériem tu je sociálně a eticky odůvodnitelná shovívavost vůči pachateli, který se trestného činu dopustil v excessu z nutné obrany. Ústavní soud se domnívá, že právě taková situace mohla nastat v tomto posuzovaném případě. Pachatel, který za těchto okolností překročil meze nutné obrany, mohl jednat pod dojmem ořesu z přestálého útoku.

39. Skutečnost, že privilegované skutkové podstaty je třeba aplikovat tehdy, pokud pachatel nepřiměřeným způsobem bezprostředně reaguje na surový fyzický útok poškozeného, vyplývá i z dosavadní judikatury obecných soudů. Znaky zvlášť závažného zločinu zabítí ve stadiu pokusu dle § 21 odst. 1 k § 141 odst. 1 tr. zákoníku byly shledány v případě pachatele, jehož poškozený po předchozí rozeprě na chodbě domu ztloukl obuškem "tonfá" a ublížil mu na zdraví. Poté poškozený pachatel pomohl do jeho bytu, kde jej však poškozený nenadále napadl nožem a v úmyslu jej usmrtit jej vážně pobodal (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2011 sp. zn. 7 Tdo 1418/2011). V intencích § 141 odst. 1, resp. § 146a odst. 3, 5 tr. zákoníku, byl rovněž posouzen skutek muže, který nejprve v nutné obraně odrazil brachiální útok jedné z osob, s nimiž se dostal do konfliktu na autobusové zastávce, posléze však, v silném stresu a ve snaze z místa činu uniknout, zaútočil nožem i na další osoby, které jej zjevně nijak neohrožovaly (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011 sp. zn. 6 Tdo 93/2011).

40. Dle názoru Ústavního soudu jde o případy v zásadě obdobné nyní projednávané věci. Obviněný zde bezprostředně po ukončení nenadálého, velmi citelného fyzického útoku (údery pěstmi do hlavy a vyražením zubů, sražením na zem, vypuštěním rozruženého psa bojového plemene), jehož se poškozený dopustil z malicherných příčin, reagoval na útok nepřiměřeným násilím (střelbou).

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

41. Ústavní soud pokládá za pochybení také tu skutečnost, že obecné soudy při ukládání trestu vůbec nebraly v úvahu možnost posoudit daný skutek jako trestný čin, jehož se pachatel dopustil odvraceje útok na fyzickou integritu, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany [srov. zejm. § 41 písm. g) tr. zákoníku - polehčující okolnosti, § 58 odst. 6 tr. zákoníku - mimořádné snížení trestu odnětí svobody].

42. V návaznosti na vady důkazní povahy popsané v předchozích odstavcích lze odvolacímu soudu vytknout také vadnou aplikaci ustanovení § 259 odst. 3 tr. řádu, jestliže odvolací soud po zrušení napadeného rozsudku sám ve věci rozhodl. Takový postup by byl možný pouze v případě, "je-li možno nové rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn a popřípadě na základě důkazů provedených před odvolacím soudem doplněn nebo změněn". Tato podmínka však nebyla v daném případě splněna; jak je uvedeno v předchozích bodech tohoto nálezu, nelze pokládat skutkový stav popsaný v napadeném prvoinstančním rozsudku za správně zjištěný. K odmítnutí možnosti odvolacího soudu rozhodnout ve věci sám měla vést rovněž nesprávná (neúplná) formulace skutkové věty prvoinstančního rozsudku a dramatická změna právní kvalifikace a vyměření kvalitativně mnohem přísnějšího trestu, jež hodlal provést (a provedl) odvolací soud. Za těchto okolností je třeba rozhodnutí odvolacího soudu pokládat za překvapivé; obviněný byl tímto postupem de facto připraven o možnost dvojinstančního posouzení jeho trestní věci. Pokud byly v dané věci dány podmínky pro zrušení napadeného prvoinstančního rozsudku, bylo namístě vrátit věc k novému rozhodnutí soudu prvního stupně. Ústavní soud připomíná svoji ustálenou judikaturu ohledně libovůle a tzv. překvapivosti rozhodnutí odvolacího soudu, jejíž závěry lze přiměřeně vztáhnout i na věc stěžovatele, viz např. nálezy sp. zn. II. ÚS 445/06 ze dne 28. 8. 2008 (N 149/50 SbNU 311) nebo nálezy sp. zn. II. ÚS 455/05 ze dne 24. 4. 2008 (N 74/49 SbNU 119) ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 455/05 ze dne 10. 7. 2008, obecněji i nálezy sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213).

43. Souhrnně lze tedy konstatovat, že pokud jde o dokazování, obecné soudy nedostály požadavkům plynoucím ze zásady in dubio pro reo vyplývající z principu presumpce nevinny zakotveného v článku 40 odst. 2 Listiny. Extrémní porušení této zásady, zakotvené již na úrovni "obyčejného" práva, tj. na úrovni trestněprocesních pravidel obsažených v trestním řádu týkajících se zjišťování materiální pravdy (zjišťování skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti - viz § 2 odst. 5 tr. řádu), vedlo v posuzovaném případě též k dotčení ústavně chráněného práva na spravedlivý soudní proces zaručeného článkem 36 odst. 1 Listiny a článkem 6 Úmluvy a k nedodržení principu zákonnosti postupu orgánů státní moci stanoveného v článku 2 odst. 3 Ústavy a v článku 2 odst. 2 Listiny.

44. Soud odvolací a soud dovolací nedodržely ústavní pravidlo vyplývající z článku 40 odst. 6 Listiny, podle něhož trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle pozdějšího trestního zákona, jestliže je to pro pachatele příznivější.

45. Soud odvolací tím, že ve věci sám meritorně rozhodl, ačkoliv nebyly splněny podmínky stanovené v § 259 odst. 3 tr. řádu, porušil právo na odvolání v trestních věcech garantované článkem 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě.

46. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavnímu soudu nezbylo než ústavní stížnosti napadená rozhodnutí dle ustanovení § 82 odst. 2 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit. Zrušením rozhodnutí uvedených ve výroku tohoto nálezu se vytváří prostor pro postup obecných soudů podle ustanovení § 314h až 314k tr. řádu.

C) „poškozený nabádal svědky ke křivé výpovědi“

I. ÚS 608/06 ze dne 29. 4. 2008; N 79/49 SbNU 153

K odlišnému hodnocení věrohodnosti svědka odvolacím soudem

Nálež Ústavního soudu - I. senátu složeného z předsedkyně senátu Ivany Janů a soudců Františka Duchoně a Elišky Wagnerové (soudce zpravodaj) - ze dne 29. dubna 2008 sp. zn. I. ÚS 608/06 ve věci ústavní stížnosti J. K. směřující proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2006 sp. zn. 11 Tdo 47/2006, proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 11. 3. 2005 sp. zn. 5 To 62/2004 a proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 31. 3. 2004 sp. zn. 36 T 20/98, kterými byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání trestného činu podvodu, spojené s návrhem na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí.

I. Usnesením Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2006 sp. zn. 11 Tdo 47/2006, výroky I. a II. rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 11. 3. 2005 sp. zn. 5 To 62/2004 a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 31. 3. 2004 sp. zn. 36 T 20/98 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo garantované čl. 40 odst. 2 Listiny.

II. Proto se tato rozhodnutí v napadených částech ruší.

III. Návrh na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí se odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatel se včasou (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen "zákon o Ústavním soudu") a řádnou ústavní stížností domáhal zrušení odsuzujících částí výše uvedených rozhodnutí vydaných ve věci, v níž byl odsouzen za spáchání trestného činu podvodu (§ 250 odst. 1 a 4 tr. zák.). Stěžovatel tvrdil, že vydáním těchto rozhodnutí bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces [garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva")]. Porušeno mělo být i "právo na presumpci nevinny", vyplývající z čl. 40 odst. 2 Listiny, a nebyl respektován čl. 40 odst. 6 Listiny, podle něhož musí být trestnost činu posuzována dle zákona účinného v době činu. Dále mělo být porušeno právo "vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě" [čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy], jakož i právo na projednání věci v přiměřené lhůtě (čl. 6 odst. 1 Úmluvy).

2. Stěžovatel namítal, že soud prvního stupně se odchýlil od původního hodnocení důkazů, a to díky pokynu odvolacího soudu, který překročil svou pravomoc tím, že nařídil soudu prvního stupně, jak má hodnotit důkazy (konkrétně věrohodnost výpovědi svědků K. a M.), což odporuje kautelám spravedlivého procesu [stěžovatel zde odkázal na nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (N 10/25 SbNU 69) a sp. zn. II. ÚS 460/04 ze dne 27. 9. 2005 (N 185/38 SbNU 489)]. Takový postup odvolacího soudu odporoval i odborné literatuře (ASPI komentář k trestnímu řádu autora JUDr. Růžičky), na což stěžovatel upozornil v odvolání i dovolání, avšak napadená rozhodnutí tyto námitky nevypořádala, čímž oslabila svou přesvědčivost [nálezy sp. zn. I. ÚS 403/03 ze dne 17. 8. 2005 (N 160/38 SbNU 277)].

3. Po celou dobu řízení stěžovatel namítal, že subjektivní stránka trestného činu nebyla prokázána. Pracovníci banky pravděpodobně věděli, že úvěrové prostředky budou použity pro sanaci starých úvěrů a většina peněz ani neopustí banku. Banka si tak vylepšovala bilanci. Tyto obchody sjednával svědek K., jehož výpověď byla i podle původního zprošťujícího rozsudku jediným usvědčujícím důkazem vůči stěžovateli. Krajský soud této výpovědi neuvěřil a zjistil i zfalšování podpisů stěžovatele na klíčovém dokumentech. Pochybnosti nebyly odstraněny ani po doplnění dokazování, a proto měla být aplikována zásada in dubio pro reo. Jelikož Ústavní soud [nálezy sp. zn. III. ÚS 575/01 ze dne 2. 5. 2002 (N 58/26 SbNU 117)] u trestného činu podvodu upozornil na nutnost důsledného uplatňování odpovědnosti za zavinění, Nejvyšší soud dovolání nesprávně odmítl, tvrdil-li, že věc nebyla chybně hmotněprávně posouzena. Svědek K. prováděl předmětné operace a měl osobní, hmotný a zistný zájem na tom, aby nebyly narovnány vztahy mezi bankami a stěžovatelem. Na základě výpovědi tohoto svědka dospěl soud k závěru, že již v době půjčky stěžovatel věděl, že vypůjčené peníze nebude moci vrátit. Hodnocení důkazů zcela pominulo situaci roku 1997, který byl prokazatelně dobou bankovní krize, kdy banky samy zastíraly problémové úvěry a vlivem ČNB radikálně změnily úvěrovou politiku. Po průměrném občanovi nelze požadovat, aby při posuzování své schopnosti splácet úvěr kalkuloval s takovou nejistotou.

4. Též délka řízení byla dle stěžovatele nepřiměřená, a protože ji nezavinil, měla být promítnuta do délky trestu [nálezy sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707)]. Stěžovatel navrhl odložení vykonatelnosti napadených rozhodnutí, což konkrétněji neodůvodnil (kromě poukazu na průtahy).

5. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil předseda senátu Krajského soudu v Ostravě JUDr. Milan Ihnát, který sdělil, že neshledává žádné skutečnosti, které by měl sdělit navíc k odůvodnění napadeného rozsudku. Předseda senátu Vrchního soudu v Olomouci JUDr. Václav Čapka k výzvě sdělil, že stěžovatelovy námitky soud vypořádal, a navrhl odmítnutí ústavní stížnosti. A vyjádřil se i předseda senátu Nejvyššího soudu JUDr. Antonín Drašík, který konstatoval, že stížnostní námitky dovolací soud vypořádal v napadeném usnesení. Výpověď svědka K. nebyla jediným důkazem viny a délku řízení nelze považovat za nepřiměřenou. Proto JUDr. Drašík navrhl odmítnutí ústavní stížnosti.

II.

6. Ústavní soud si vyžádal spis Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 36 T 20/98, z něhož zjistil následující skutečnosti:

a) Dne 9. 9. 1998 byla na stěžovatele podána obžaloba (č. l. 1650) za to, že v úmyslu neoprávněně získat ke škodě peněžních ústavů finanční prostředky ve formě úvěrů na profinancování obchodních operací a s vědomím, že k těmto operacím ve skutečnosti nedošlo a že není schopen své závazky řádně splnit, využil provázanosti a většinového podílu ve společnostech DIREA, spol. s r. o., a AGATHE, s. r. o., k tomu, že: (1) dne 4. 4. 1997 dal pokyn společnosti AGATHE, s. r. o., k uzavření exportního účelového úvěru s COOP bankou, a. s., ve výši 8,8 miliónu Kč na krytí prodeje do zahraničí, ke kterému nedošlo, a bance vznikla škoda nejméně 2 751 297 Kč; dále stěžovatel (2, 3 a 4) ve dnech 28. 4., 2. 6. a 29. 7. 1997 uzavřel za společnost DIREA, spol. s r. o., s Agrobankou a COOP bankou smlouvy o eskontu směnec na směnečné částky 1 112 957 Kč, 2 039 457 Kč a 13 047 202 Kč akceptované společností AGATHE, s. r. o., ve prospěch společnosti DIREA, spol. s r. o., jako úhradu za údajný prodej motorových vozidel, k němuž nedošlo, a bankám vznikla nesplacením úvěru škoda ve výši 1 024 408 Kč, 1 874 022 Kč a 12 141 508,70 Kč; a konečně (5) dne 29. 7. 1997 uzavřel za společnost AGATHE, s. r. o., s COOP bankou smlouvu o exportním účelovém úvěru ve výši 11,8 miliónů Kč na prodej strojového zařízení společností sídlící v SRN, k němuž nedošlo, ale banka peníze poskytla a vznikla jí škoda v minimální výši 10 822 222,20 Kč. Stěžovatel měl jednáními (1-5), v nichž byl spatřován trestný čin podvodu, způsobit bankám škodu v celkové výši 28 646 457,90 Kč. Stěžovatel podle obžaloby výlučně rozhodoval o nakládání s finančními prostředky ve společnostech AGATHE, s. r. o., a DIREA, spol. s r. o., kdy byla společnost DIREA, spol. s r. o., velmi zadlužena vůči společnosti RENAULT. Svědkové M. a K. měli úvěrové smlouvy podepsat či spolupodepsat na přímý pokyn stěžovatele.

b) Dne 7. 6. 1999 vydal Krajský soud v Ostravě usnesení (č. l. 1711), jímž vrátil věc státnímu zástupci k došetření; toto usnesení bylo ke stížnosti státního zástupce zrušeno usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 22. 11. 2008 sp. zn. 2 To 116/99 (č. l. 1734), který považoval za zbytečné šetření ohledně existence zahraničních "dodavatelů". Vrchní soud označil za klíčové žádosti o stornování JCD a odstoupení od smluv.

c) Dne 12. 10. 2001 vydal Krajský soud v Ostravě rozsudek (č. l. 1942), kterým stěžovatele zprostil obžaloby za skutky uvedené výše [bod 6a)]. Soud dospěl k závěru (str. 14 citovaného rozsudku), že o úmyslu stěžovatele uvést banky v omyl svědčí pouze výpověď svědka K., který se aktivně podílel na jednání stěžovatele a který začal stěžovatelovo jednání považovat za trestné až poté, co byl odvolán z funkce jednatele společnosti DIREA, spol. s r. o. Ve prospěch stěžovatele podle soudu svědčila i skutečnost, že některé smlouvy sloužící jako podklady pro úvěr podepsal svědek K., který dal pokyn k odstoupení od smluv (útoky 1 a 5), a znalecky bylo prokázáno, že žádost o zrušení JCD a smlouvu o prodeji (5) podepsala jménem stěžovatele jiná osoba, přičemž úvěry (3 a 5) byly podle domluvy s bankou užity na splacení jiného úvěru, tedy šlo o tzv. restrukturalizaci úvěru. Svědek K. dával rovněž pokyny k fakturaci a dobropisování v případě (2) a tento svědek také přinesl do banky podklady pro poskytnutí úvěru (str. 15 rozsudku). V případě útoků (3) a (4) s financemi nakládal svědek K., který také dával příslušné pokyny, přičemž podpisy stěžovatele nebylo možné považovat za jeho pravé podpisy. V případě exportních úvěrů soud přisvědčil obhajobě stěžovatele, že nepodepsal storna JCD (str. 16). Soud rovněž konstatoval, že do 31. 12. 1997 neexistovala jednoznačná úprava trestnosti užití úvěru pro jiné účely. Dle důkazů se stěžovatel snažil splácet a soud považoval za nevěrohodné svědectví svědka K. o tom, že stěžovatel měl od počátku úmysl nezaplatit.

d) Zprošťující rozsudek zrušil Vrchní soud v Olomouci usnesením ze dne 12. 11. 2002 sp. zn. 5 To 34/2002 (č. l. 1980; a to k odvolání státního zástupce, č. l. 1964). V usnesení, které bylo vydáno v neveřejném zasedání, odvolací soud konstatoval (str. 7), že výpovědi svědka K. byly neměnné, byly činěny po řádném poučení o následcích krivé výpovědi a soud prvního stupně při hodnocení těchto výpovědí pominul, že svědek sám podal trestní oznámení, z něhož je zřejmá jeho aktivní participace na protiprávním jednání stěžovatele. Skutečnost, že tento svědek byl krátce před podáním trestního oznámení odvolán z funkce jednatele, nemůže vést k označení výpovědi jako nevěrohodné, když jeho tvrzení odpovídají "objektivně zjištěným skutečnostem". Odvolací soud uvedl (str. 8), že mu není známo, proč nebyla podána obžaloba na svědka K., avšak odkázal na zásadu obžalovací, kdy soud nemůže státního zástupce nutit, aby podal obžalobu na jiné osoby. "Je tak bezpředmětný podiv soudu prvního stupně nad tím, že pokud státní zastupitelství nevyhodnotilo jednání svědka Ing P. K. jako trestné, není zřejmé, proč jako trestné vyhodnotilo jednání obžalovaného J. K., zmíněný soudem prvního stupně na straně 16 napadeného rozsudku". Odvolací soud nařídil soudu prvního stupně (str. 8 odst. 2), aby nechal vyhotovit nový písmoznalecký posudek a poukázal na osobní vztahy stěžovatele s pracovníky bank (str. 10 nahoře). Při hodnocení důkazů o vlivu stěžovatele na úvěrový proces se odvolací soud opakovaně odvolával na výpovědi svědka K. a poukázal (str. 10 dole) na dokumenty o odčerpávání financí pro stěžovatelovu potřebu.

e) Krajský soud doplnil dokazování a dne 31. 3. 2004 (č. l. 2069) vydal rozsudek, jímž stěžovatele uznal vinným trestným činem podvodu (§ 250 odst. 1 a 4 tr. zák.), a to za útoky popsané pod body 2, 3 a 4 obžaloby s celkovou škodou 15 072 938,70 Kč, za což stěžovatele odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání 3 let a 6 měsíců a zákazu činnosti na 4 roky. Stěžovatele zprostil obžaloby v bodech 1 a 5 (exportní úvěry), neboť nebylo prokázáno, že je spáchal stěžovatel. Krajský soud výslovně uvedl (str. 10 rozsudku), že hodnotil důkazy s přihlédnutím k názoru nadřízeného soudu na věrohodnost výpovědi svědků K. a M. Proti tomuto rozsudku podal stěžovatel odvolání, v němž argumentoval obdobně jako v ústavní stížnosti, a proti výroku o trestu se odvolal i státní zástupce, kdy požadoval vyšší tresty.

f) Vrchní soud v Olomouci po veřejném zasedání, jehož se vyjma obžalovaného a zástupce poškozené nikdo další neúčastnil (č. l. 2228 a 2164), vydal dne 11. 3. 2005 rozsudek sp. zn. 5 To 62/2004 (č. l. 2244), kterým v celém rozsahu zrušil rozsudek krajského soudu [výše bod 6e)] a nově stěžovatele uznal vinným trestným činem podvodu za jednání (v zásadě) popsaná v bodech 2, 3 a 4 obžaloby (s vyčíslenou škodou 15 012 938,70 Kč) a stěžovateli uložil trest odnětí svobody v trvání 7 let a stejně dlouhý trest zákazu činnosti, kdy ve zbývajících částech věci vrátil soudu prvního stupně (toto stíhání bylo pravomocně zastaveno usnesením ze dne 1. 8. 2005 - č. l. 2342 a 2363).

g) V odůvodnění odvolací soud nejprve vypořádával námitky podjatosti a vysvětloval, proč podal na obhájce stěžovatele kárný podnět (str. 14-23 citovaného rozsudku). Odvolací soud kritizoval (str. 25 uprostřed) formulaci užitou krajským soudem ohledně hodnocení věrohodnosti svědků K. a M., neboť prý soudu prvního stupně "toliko nařídil", aby opětovně zhodnotil výpovědi jednotlivě i ve vzájemné souvislosti s dalšími důkazy (§ 2 odst. 6 tr. ř.), které vyvracejí názor soudu prvního stupně o nevěrohodnosti svědka K. "Odvolací soud rozhodně nenařizoval soudu prvního stupně, k jakým závěrům má po provedení důkazů dospět, a ani mu neuděloval žádné závazné pokyny ke způsobu hodnocení důkazů, nýbrž ho pouze upozornil na to, ve kterých směrech má být dokazování doplněno a čím je třeba se znovu zabývat.". Soud zopakoval (str. 30), že věrohodnost svědka K. nebyla zpochybněna, kdy ani odsouzení za jiný trestný čin svědka nezpochybňuje. Za bezpředmětnou soud považoval (str. 31) obhajobu stěžovatele o restrukturalizační povaze úvěrů, neboť je pro trestnost činu nerozhodná. Odvolací soud v závěru rozsudku konstatoval, že nebyly naplněny podmínky pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody (§ 40 odst. 1 tr. zák.), pročž udělil trest vyšší, kdy jen konstatoval (str. 35), že přihlédl i k délce řízení. Rozsudek odvolacího soudu napadl stěžovatel dovoláním (č. l. 2378), v němž argumentoval obdobně jako v ústavní stížnosti.

h) Usnesením ze dne 30. 5. 2006 sp. zn. 11 Tdo 47/2006 (č. l. 2401) Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatele jako zjevně neopodstatněné. Odůvodnění mj. argumentuje četnými usneseními Ústavního soudu, přičemž až na nález sp. zn. I. ÚS 554/04,

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

týkající se kompenzace délky řízení, ostatní nálezy pomíjí, a to i ty, na něž poukázal stěžovatel v dovolání - nálezy sp. zn. I. ÚS 4/04 ze dne 23. 3. 2004 (N 42/32 SbNU 405), I. ÚS 55/04 ze dne 18. 8. 2004 (N 114/34 SbNU 187) a I. ÚS 558/01 ze dne 25. 11. 2003 (N 136/31 SbNU 205) - dovolání chybně uvádí sp. zn. IV. ÚS 558/01.

7. Podle § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud se souhlasem účastníků upustit od ústního jednání, nelze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Účastníci souhlas poskytl i od ústního jednání bylo upuštěno.

III.

8. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Při posouzení jádra stěžovatelových námitek vycházel Ústavní soud z následujících úvah. Má-li být soudní rozhodnutí považováno za souladné s článkem 39 Listiny, podle něhož: "Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest ... lze za jeho spáchání uložit", pak je třeba prokázat naplnění všech znaků trestného činu, přičemž ze zásady presumce nevinny, zakotvené v článku 40 odst. 2 Listiny, plyne požadavek, aby závěr o naplnění znaků trestného činu byl postaven mimo důvodnou pochybnost [k výkladu čl. 39 Listiny srov. nález sp. zn. IV. ÚS 38/06 ze dne 19. 6. 2006 (N 124/41 SbNU 539), v elektronické podobě v databázi provozované Ústavním soudem dostupné na <http://nalus.usoud.cz>].

10. Princip in dubio pro reo je právní zásadou uznávanou civilizovanými národy [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 438/2000 ze dne 28. 8. 2001 (N 128/23 SbNU 233)]. "Z principu presumce nevinny ... plyne ... pravidlo in dubio pro reo, dle kterého, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, nutno rozhodnout ve prospěch obviněného" [srov. nález sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239)]. Jakkoli vysoký stupeň podezření sám o sobě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok. Principy odpovědnosti za zavinění a presumce nevinny nelze izolovat [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 36/98 ze dne 13. 5. 1998 (N 54/11 SbNU 43)]. Tyto principy se promítají i do jednotlivých ustanovení trestního řádu [srov. nález sp. zn. II. ÚS 441/99 ze dne 29. 3. 2000 (N 48/17 SbNU 337)] a obecné soudy jsou na úrovni ústavního i podústavního práva zavázány k jejich bezpodmínečnému respektování.

IV.

11. Mezi odvolacím soudem a soudem prvního stupně panovala zásadní neshoda ohledně hodnocení věrohodnosti svědka K., jehož výpověď hodnocená jednotlivě i ve vzájemné souvislosti s ostatními důkazy vyvolávala dle soudu prvního stupně důvodné pochybnosti o vině stěžovatele. Svědek K. byl vyslechnut soudem prvního stupně v hlavním líčení (srov. č. l. 1776 spisu sp. zn. 36 T 20/98). Odvolací soud byl jiného názoru a svědeckou výpověď považoval za věrohodnou. Tohoto svědka však nevyšlechl, ačkoli jeho výpověď byla z hlediska celé důkazní soustavy klíčová pro závěr o naplnění subjektivní stránky stíhaného jednání [kasační usnesení vydal odvolací soud v neveřejném zasedání - viz výše bod 6b)].

12. Vrchní soud v Olomouci ani při druhém rozhodování svědka K. nevyšlechl, a k veřejnému zasedání jej ani nepředvolal [viz bod 6f) uvedený výše]. Přitom (podle odůvodnění napadeného rozsudku) odvolací soud tohoto svědka velmi pravděpodobně považoval za spolupachatele. Ani tato skutečnost nevedla odvolací soud k odstranění pochybností o motivech výpovědi svědka, který důkazně podložil závěr o podvodném úmyslu stěžovatele [k prokázání právní otázky naplnění znaku zavinění z hlediska principů spravedlivého procesu srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 460/04 ze dne 27. 9. 2005 (viz výše)]. V době stíhaného jednání přitom platil trestní zákon v podobě, jež vyžadovala, aby podvodný úmysl pojal obviněný již v době sjednávání úvěru [srov. nález sp. zn. I. ÚS 558/01 ze dne 25. 11. 2003 (viz výše)].

13. Krajský soud v napadeném rozsudku výslovně uvedl, že věrohodnost svědka K. hodnotí dle příkazu odvolacího soudu. Taktéž Ústavní soud po prostudování obsahu kasačního usnesení odvolacího soudu konstatuje, že pokyn odvolacího soudu byl v tomto směru jasný [viz výše bod 6b)].

14. Oprávnění soudu vyššího stupně dávat soudu nižšího stupně závazné pokyny vyplývá z instancí koncepte soudního řízení, která sama o sobě neodporuje zásadám ústavnosti [srov. nález sp. zn. I. ÚS 615/01 ze dne 20. 3. 2002 (N 35/25 SbNU 273)]. Nařizovací oprávnění soudu vyššího stupně však má stanoveny jasné meze již na úrovni podústavního práva (srov. § 264 odst. 1, § 263 odst. 7, § 265s odst. 1 a § 270 odst. 4 trestního řádu, jakož i § 110 odst. 3 soudního řádu správního či § 226 odst. 1 a § 243d odst. 1 občanského soudního řádu). Soud vyššího stupně může vyslovit právní názor, který je pro nižší soud závazný, avšak nesmí jej zavazovat k určitému hodnocení důkazů. V případě trestního řízení je odvolací soud výslovně vázán hodnocením důkazů, jež provedl soud prvního stupně (§ 263 odst. 7 tr. ř.). Ústavní soud konstatuje, že z hlediska kautel spravedlivého procesu a práva na obhajobu nelze považovat přetření výpovědi nepřítomného svědka za provedení důkazu, které by mohlo mít relevanci z hlediska změněného hodnocení věrohodnosti svědka.

15. Z hlediska ústavních záruk nesmí uplatnění instancí pravomoci kolidovat s žádnou ze zásad spravedlivého procesu a odvolací soud není oprávněn nařizovat změnu v hodnocení důkazů [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 180/03 ze dne 2. 3. 2004 (N 32/32 SbNU 293) a přiměřeně i nález sp. zn. II. ÚS 282/97 ze dne 13. 1. 1999 (N 5/13 SbNU 33)]. Instanční cestou nelze vnutit nižšímu soudu vlastní hodnocení důkazů. Stěžovatel tuto vadu namítal a argumentoval i názory odborné literatury, avšak tyto námitky nebyly v rozporu s pravidly spravedlivého procesu vypořádány [srov. nález sp. zn. I. ÚS 403/03 ze dne 17. 8. 2005 (N 160/38 SbNU 277)].

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

16. Obecné soudy nemohou rezignovat na posouzení věrohodnosti výpovědi svědka, byť jej obžaloba z nějakého důvodu privilejuje [srov. body 25 a 27 nálezu sp. zn. I. ÚS 375/06 ze dne 17. 12. 2006 (N 225/47 SbNU 951)]. Tato vada nabývá ústavní relevance tehdy, když má taková výpověď stěžejní význam pro prokázání viny. Měl-li odvolací soud radikálně odlišný názor na věrohodnost svědka, měl jej sám vyslechnout, aby mohl bezprostředně vnímat jeho projev a aby mohl dát obhajobě příležitost přímo před tímto soudem zpochybňovat tvrzení podávaná tímto svědkem [srov. bod 26 výše citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 375/06 a nález sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (viz výše)]. Zásada bezprostřednosti má ústavní relevanci z hlediska naplnění práva obviněného na obhajobu v trestním řízení, garantovaného čl. 40 odst. 3 Listiny [srov. nález sp. zn. III. ÚS 376/01 dne 15. 11. 2001 (N 174/24 SbNU 291)].

17. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že Vrchní soud v Olomouci a Krajský soud v Ostravě (v důsledku uposlechnutí příkazu daného tímto soudem) porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces, garantované čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť se nevyporádaly s jeho námitkami týkajícími se důkazu, na základě něhož byl shledán vinným spácháním trestného činu. Provedenými důkazy nebylo prokázáno jednoznačně a s nejvyšším možným stupněm jistoty, který lze od lidského poznání požadovat (tj. nebylo prokázáno mimo rozumnou pochybnost), že stěžovatel naplnil všechny zákonné znaky trestného činu, za nějž byl odsouzen. Proto byla porušena i zásada presumpce nevinny (čl. 40 odst. 2 Listiny), neboť vzniklé pochybnosti bylo třeba vyložit ve prospěch stěžovatele.

18. Nejvyšší soud dovolání stěžovatele odmítl, ačkoli minimálně v jednom případě považoval porušení § 263 odst. 7 trestního řádu (namítané nejvyšší státní zástupkyni) za relevantní z hlediska § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. (srov. na www.nsoud.cz/rozhod.php usnesení sp. zn. 5 Tdo 1050/2004 ze dne 6. 10. 2004: "Podle § 263 odst. 7 tr. ř. v tomto případě odvolací soud může přihlížet jen k důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem, a tyto důkazy hodnotí v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení. Odvolací soud je vázán hodnocením těchto důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl."). Také Nejvyšší soud proto porušil právo stěžovatele zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny a v důsledku toho i právo garantované čl. 40 odst. 2 Listiny.

V.

19. Na okraj Ústavní soud konstatuje, že na úrovni podústavního práva byl novelou - zákonem č. 265/2001 Sb. odstraněn ústavní deficit a byl do trestního řádu důsledněji promítnut článek 37 odst. 3 Listiny garantující rovné postavení obžaloby a obhajoby. Zásada rovnosti stran nepochybně patří mezi esenciální náležitosti spravedlivého procesu [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 343/04 ze dne 14. 3. 2005 (N 55/36 SbNU 581)]. Soud nesmí svým postupem zavdat pochybnost o rovném přístupu jak k obžalobě, tak k obhajobě. Ústavní soud si povšiml vypjatých vztahů mezi odvolacím soudem a obhajobou (opakovaně vznesení námitky podjatosti versus podnět ke kárnému potrestání kvůli omluvě z jednání - č. I. 2198). V takové procesní situaci mohou nabýt důležitosti i detaily pro soud zdánlivě nepodstatné. A nemusí být nejvhodnější zaplňčování soudního spisu jedné "straně" bez toho, aniž by takové výhody požívala "strana" druhá (srov. č. I. 2176, 2178, z nichž plyne zaplňčení soudního spisu obžalobě). Soud musí v trestním řízení důsledně naplňovat trestní řád a případně přímo aplikovat Listinu bez ohledu na to, že jej jiné předpisy při určité interpretaci nabádají k jejímu porušení [státní zástupce opřel žádost o zaplňčení spisu o § 15 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, (správně asi má být § 14 odst. 4)].

20. Z hlediska zásad spravedlivého procesu nesmí soudy tolerovat neúměrné protahování řízení, a proto lze pochopit razantní snahu o bránění se obstrukčním praktikám. Soud však také musí zvážet, zda postup orgánů činných v trestním řízení byl náležitě svižný a zda průtahy nejdou i na jejich vrub. Jinak může být taková snaha snadno zvnějšku viděna jako projev nedostatků nestrannosti (srov. v oficiální databázi HUDOC rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Chmelif proti České republice ze dne 7. června 2005, stížnost č. 64935/01, § 67; český překlad dostupný na www.justice.cz na stránkách Ministerstva spravedlnosti v sekci Vybraná rozhodnutí Evropského soudu). Konečně Ústavní soud podotýká, že dosud nebyly vypořádány ani námitka nekompenzování dosavadní délky řízení, ani námitka, že podle zásady "není podváděn, kdo ví, že je podváděn" je třeba zkoumat, že banka prostřednictvím osob, které za ni jednaly, věděla, že deklarovaný účel úvěru a skutečný účel (restrukturalizace) se liší (k těmto námitkám srov. výše citované nálezy sp. zn. I. ÚS 558/01 a I. ÚS 554/04).

21. Vzhledem k výše popsaným zjištěním se Ústavní soud dalšími námitkami stěžovatele nezabýval, neboť postačovala ke zrušení napadených rozhodnutí. Stěžovatel navrhl odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí (§ 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu), avšak tento návrh blíže nerozvedl, avšak tímto rozhodnutím návrh přestal být relevantním návrhem.

22. Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil rozhodnutí citovaná ve výroku tohoto nálezu.

D) „obsah ústavní stížnosti II. ÚS 3239/09“

Z usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3239/09 ze dne 4. 2. 2010

Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 14. 12. 2009 a poté doplněna podáními ze dne 14. 12. 2009 a 4. 1. 2010, se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, jímž byla zamítnuta

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

jeho stížnost proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu. Stěžovatel tvrdí, že uvedeným rozhodnutím byla porušena jeho ústavně zaručená práva na ochranu života a zdraví dle čl. 7 odst. 1, 2, čl. 31 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod, čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a dále Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání.

Stěžovatel uvádí, že dne 7. 10. 2009 jej strážný nutil k úklidu kolem vězeňských budov. Za to, že tohoto příkazu neuposlechl, mu byl uložen kázeňský trest 5 dní v uzavřeném oddělení a byly mu proměněny předchozí podmíněně uložené kázeňské tresty za obdobné jednání. Stěžovatel poukazuje na to, že jako občan Australského společenství musí mít k výkonu práce pracovní povolení. Protože mu nebylo uděleno, nemůže ani nesmí na území České republiky pracovat a nesmí být k práci ani nucen. Nadto dle jeho názoru v souvislosti s odměňováním vězňů je porušován čl. 7 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, neboť odměna za práci vězňů je diskriminační a nižší než minimální mzda a není stanovena pracovní doba. Zároveň jsou porušována ústavní práva na ochranu života a zdraví, nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí. Stěžovatel poukazuje na to, že v předchozích případech, kdy rovněž odmítl uklízet vězeňské prostory, musel stát na chodbě bez pohnutí, čímž byl vystaven nelidskému zacházení a byl de facto mučen, neboť prožíval fyzická muka a bolest přikázaným nehybným stáním. Má za to, že mu za to byl uložen dvojitý trest, když po trestu stání mu byl potvrzen i kázeňský trest - pobyt na uzavřeném oddělení. Poukazuje na to, že pouze bránil své ústavní právo na zdraví. Opakovaně mu totiž bylo řečeno, že má nárok jen na neodkladný lékařský úkon, který bezprostředně odvrací akutní ohrožení života. Proto měl a má důvodné obavy o své zdraví. Ve věznici není žádným způsobem zvlášť zacházeno s nebezpečným odpadem, jsou zde HIV pozitivní vězni i vězni nemocní žloutenkou typu C, existuje tu používání drog. Vzhledem k přístupu personálu má pochopitelnou obavu, že pokud by se mu něco ve výkonu trestu přihodilo, nebude kvalitně ošetřen a byl by odsouzen k smrti. Z uvedených důvodů stěžovatel navrhuje zrušení § 28 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, konkrétně pasáž "pracovat, pokud je mu přidělena práce a není uznán dočasně práce neschopným nebo není po dobu výkonu trestu uznán zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce". Má za to, že toto ustanovení je v rozporu s čl. 9 a čl. 31 Listiny základních práv a svobod i čl. 7 a čl. 8 odst. 3 písm. a) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Ze stejného důvodu žádá o zrušení § 29 odst. 1 zákona o VTOS.

Z obsahu spisového materiálu, který si Ústavní soud vyžádal, bylo zjištěno, že rozhodnutím vychovatele Vězeňské služby České republiky - Věznice Valdice ze dne 14. 10. 2009 byl podle ustanovení § 46 odst. 3 písm. f) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen "zákon o VTOS") stěžovateli uložen kázeňský trest umístění do uzavřeného oddělení na 5 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení. Dle skutkových zjištění stěžovatel odmítl splnit příkaz příslušníka VS provést úklid venkovního rajonu, čímž porušil ustanovení § 28 odst. 1 zákona o VTOS. Stížnost stěžovatele byla napadeným rozhodnutím speciálního pedagoga Věznice Valdice ze dne 16. 10. 2009 zamítnuta s tím, že spáchání přestupku bylo prokázáno a kázeňský trest je úměrný, neboť bylo nutné zohlednit dosavadní chování odsouzeného, který byl za stejné přestupky v nedávné době trestán podmíněně a uložená opatření na něj neměla požadovaný výchovný vliv.

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu